

BERNARDO GARRO, "OTXOLUA", OLERKARI

Itxultzaille ederra dogu Garro; Mundaka'n munduratu zan 1891-VIII-22'an eta berton eta Bilbo-n bizirik, 1960-IX-14'an. Il aurreko urteetan sarri alkar ikusten genduan Gorbeia'ko mendi-bazterretan, oso menditar eta aize-zale zan-eta. Mendiaren, itxasoaren eta euskal izkuntzaren edertasunak ziran geienbat gure autugaiak, iñoiz amaitzen etziranak. Barruan daroaguna, aoz esaten. Musika-zale zan txistua ta gitarra jotzen ekiana.

Umetako griñak nekez iltzen. Nik idatzi neban beñola: "Gure txikiak, kale ertzean edo-ta itxas-egian moltzoka jarrita atso zaar maiztuak zebiltzaten berriketa ta mormoxak entzutea eder zuen nunbait; itz-gaizto, irain eta aiñen-biraoak sarri egozten omen zituzten abots-biurkera ta soin-dardarizu ta paristaz. Garro gaztea aieri belarriak itsatsita egoten omen zan, kukuka bezela; orduntxe jaso zizkigun ark zeinbat ipui, esaera, esaldi, supite, itz-zuur, aien ezpanetarik bera konturatu gabe irtenak ez gutxi. Benetako auzi ta korapilloak erabilli zituan, ortaz, itzulpenak egiterakoan; kalean ikasi zuen aditza bere aldietan etzan, ziur asko, eskolan erderaz ikasten bat zerorrena beintzat. Euskeraz ta erderaz kalean entzun eta ikasia irabiotu oi zuen bere kautan eskolan aditzen zuenakin berdinduz. Orrela egin zuen, alegia, bere elebitza. Bietan ederki mintzatzen zan, baita idatzi ere" (*Euskal Literatura*, IV, 107 or.).

Euskal garra ekarren barne. Gazte zala gipuzkoar gazte batzukaz artuemona izan eban; baita euskal nobela batzuk irakurteko erea be. Añibarro'ren *Eskuliburua* gogoko izan jakon, berak diñoskunez. Izparringi, asteroko, bertso-paper eta olakoak, barriz, aspertu barik iruntsi oi ebazan. Era orretan, euskera-zen zirkinzulo guztiekin jabetu zan gaztetatik.

Emeretzi urtedun zer-edo-zerk eraginda Argentina'ra joan zan. Zetara? Lanera? dakiguna, zera da: zazpi urteren buruan Mundaka'ra biurtu zala barriri, "euskaldun internazionala" eginda, ain zuzen. Euskal-erri osoko euskaldunakin itz egiteko gai zala etorri jakun etxera. Bere idaztietan be orrela agertzen jaku.

Euskaltzaiña zan. Ikas-griñak aurrera garoaz sarri, ta Garro be sortzetiko min ezin eutsi orri jarrai-

tuz, ikasi ta ikasi ibilli jakun. Eta idazteko lera? Noiz sortu jakon? Ortarako une berezi bat bear, akulu eragillea. Niretzat euki nebazan irakasleak izan ziran bide, ni idazle izateko. Otxolua'ri —ezizen au atsegin jakon berari—, berak diñoskunez, Kirikiño'k emon eutson aukera, 1924'an. Batzaldi bat eratu eban onek, itz ezkerretik eskuira naiz eskuitik ezkertera bardin irakurten diranen sariketa. Ibillia atzera egitea nunbait. Kirikiño ona gauzai guztiz emona zan, idazleak sortu ta bizkortzeko berebiziko gaiak zirala-ta.

Garro'k pilloa bialdu eban batzarrera, onakoekin osoturik. Ona bi: "An atzo arro zana, senarren esanaz orra otzana"; "Aita, itxi aita"; orrelaxe eun esaldiraiño, neurkera guztikoak. Baiña esaldi bi besterik bialdu ez ebazan andereiño batek irabazi eban leiaketa-saria, esaldi bata izan be konkurtsora azaldu zirantatik luzeena izan zan, eta saria luzeenarentzat iragarrita egoan. Garro'k aipamena izan eban.

Euskal idazle

Gerorakoan, bere bizitzaldi guztian kontixu, Mundaka inguruko albistak eta barriak bialdu oi zituan astero Bilbo'ko "Euzkadi" egunerokora ta "Euzkerea" aldizkarira: agerkari bi oneitan azalduko ditu bere lanik geienak. Erriko izparrak beti etozan ipui, jazoriko edo edesti-txatalen batekin amai lez txukun jantzita. Bertsoz be ainbat olerki ta alegitxo ditu biotan. Batzuk bere kabuz egiñak, eta beste batzuk ingelesetik-eta itzuliak.

Ona Garro'ren lanik beñenak:

"Euzkerea"-n: 1) *Voronoff'ek be ezin duana* (192?); 2) *Bijar Donlane-ra* 2) (1929); 3) *Ortuzar'tar Errobusten jauparija* (1929); 4) *Nai dogune* (1930).

Gero itzulpen eder bat emon euskun, goralpen aundiak artua eta oraintsu be bigarrenez argitara emona: *Bertolda'ren maltzurkeri zurrak eta Bertoldin'en txaldankeri barregarrijak* (Bilbao, 1932), *Verdes Atxirika'tar Emeteri'ren irarkolan*. 183 orrailde, azken iztegi luze bategaz. G. Cessare Della Croce italiarrak idatzia euskeraz. Itzulpen au, zatika, "Euzkadi"-n agertu zan lenengo.

“Euzkadi”-n: 1) *Pisti patariak* (1934; 2) *Kurutze eginda dagon lekuan* (1935); 3) *Abere dontsuak* (1936); 4) *Euskalerriko abere-piztiak*; 5) *Abere Ipuñak, kontu-kontari esanak*; 6) Lapurditar J. Barbier'en "Ixtorio-Mixerio", ipuin sailla; 7) *Euskerazko Toki-izenak* (Euskera, 1956); 8) *Lau Ebanjelioak*, I. Goma'ren "Evangelios concordados" euskeraz, oindiño argitaldu barik.

Idazle ontzat jo eben bere garaikoak. Eta orrela da, izan be. "Ona-idazten dau Lizardi'k—, ezin poli-kiago ari dan idazle bat... Otxolua'ren idazki mamia, Mundaka'ko berriez ta zenbait goxoki geiagoz ornitua... Bizkaiera giartsu egokia oi derabilta itz-aukeratze ta are asmagintzan ere zolia da. Euskerak Bizkai aldean ditu idazle bikaiñenetakorik irudi zait" (*Itz-lauz*, 1934, 88 or). Eta Orixe'k: "Lagun eta irakasle dut Otxolua... Euskalerrri guztiko idazleen artean txukunenetakoa".

Olerkari

Olerkari legez be egin euskuzan bere saioak. Badaukaz poesi bitxi arinak, berak bere jitez egiñak eta itzuliak, ingelesetik eta portugaleratik. Eta kanta letrak ugari; txistua, gitarrea eta pianua jotzen zituan Garro'k, eta kantatzeko bear ebezanai letrak berak jarten eutsezan. Onakoak edo:

“Kabeliña, kabeliña,
kabeliña biotzkoa;
nire maitetxuagana,
nire maiteagana oa”.

Noizik bein izan oi ebazan gitarrea artu, Iparragirre lez ibilli ta bertso barriak saldu ta kantatzeko tentaldiak. Baiña "ez gagoz Iparragirre'rena egiteko" esanten eban.

Nik onako lau sartu nituan neure "Milla Euskal Olerki Eder" liburuan, au da: "Neure ondotxutik

nora?", "Lander maitemindua", "Itxaro, txoritxo" ta "Jai-li-li". Irakur egizu eurotatik bigarrena, ots, "Lander maitemindua":

“Bidaztiak udan gerizara,
ur baretan untziak aizea...
Batze bere landerrak

[billatzen

al dauan lez abaroa:
mundu onetan gogait egiñik,
jasan bai dot asko samiñik,
ene biotz gaizoak zugana
bultzez, maitea, naroa.

Izan zakidaz abaro,
geriza ta aize naro
ene bizitza lander samin
[onetan.

Itxi egidazu uste izaten
izango gareala, egun
[baten, zu nire erregin,
ni zure senarra ta jopu
[benetan.

Oi, nire atsegin!”

Esan dogunez, zazpi bat urte erre ebazan Argentina'n, gazte zalarik. An ezagutuko zituan "gau-txoak"; "Baneban nik izan" deritxon poesian beintzat alako baten erostak abesten ditu. Ona poema orren zatiño bat:

“Baneban nik izan,

baneban;

zaldi bat

txikar-oriskea,

zaala ta mizkea;

“Petiso” edo dana-dala neritxon,

iñoiz ezin geldirik egon,

bizkorra zalako,

ta lasterra, oi ez lako;

“musuz-atze”-ren aldia emonda be

lasterketa guztiyeta bera zan yabe.

A zan zaldiyaren yayua,

neure zaldi-txiko “bayua”!

AITA ONAINDIA